

konkretnom slučaju utvrdi da li je neki ugovorni uglavak uvjet za postojanje ugovora ili samo jamstvo, pa prema tome koje će biti posljedice povrede takvog uglavka. U ovom su slučaju vrhovni suci smatrali da se ne radi o uvjetu ugovora kod odgovarajuće klauzule i dosljedno tome i izrekli svoj judikat. U spomenutoj osnovnoj rješidbi ovog smjera istaklo se da treba prosuditi koji učinak ima odnosna povreda na sam ugovor, a onda što su stranke s odnosnim uglavkom htjele postići, pa ne bi trebalo dirati shvaćanje kakvo su brojne stranke stalno imale o jednoj takvoj klauzuli, ako je ono postojalo. (V. Cheshire and Fifoot's Law of Contract, IX izd. (M.P. Furmston) 1976, str.140 i d.).

E.P.

KUĆA LORDOVA

Presuda od 6.VII 1978.

Czarnikow Ltd. c/a Centrala
Handlu Zagranicznego "Rolimpex"

Vijeće: Lordovi Wilberforce, Dilhorne, Salmon, Fraser of
Tullybelton, Keith of Kinkel

Kupoprodaja FOB - Pravna osobnost poljskog državnog poduzeća - Mjera vlade je i prema državnom poduzeću viša sila - Dužnost pribavljanja izvozne dozvole nije apsolutna obveza kupca, jer ona prestaje ako se vladinom mjerom zabrani svaki izvoz određene robe

Kupci - tužitelji u dva ugovora FOB za izvoz šećera iz Poljske u Englesku ustaju tužbom protiv tuženih prodavalaca radi toga, što im nisu dobavili ugovorene količine šećera. Nesporno je među strankama da se u tim ugovorima (koji se pozivaju na pravila "Refined Sugar Association") nalazi klauzula o višoj sili i klauzula o dužnostima pribavljanja izvoznih i uvoznih dozvola. Prema klauzuli o višoj sili (18 (a)), ako se uslijed vladine intervencije dobava pokaže nemogućom u cjelini ili djelomično, prodavaoca tereti dužnost obavijesti prema kupcu, a ako vladina intervencija odgodi dobavu za više od 60 dana ugovor prestaje vrijediti. Druga klauzula (br.21) o dužnosti pribavljanja izvoznih i uvoznih dozvola predviđa da je prodavalac dužan pribaviti nužne izvozne dozvole ("shall be responsible for obtaining any necessary export licence"), a neuspjeh ("failure") da se pribavi takva dozvola nije slučaj više sile,

ako je već u vrijeme zaključenja ugovora takva dozvola bila potrebna. Dobava šećera je ugovorena u svibnju 1974, a imala je biti izvršena u studenom/prosincu 1974. Ministarski savjet Poljske je zabranio 5.XI 1974. izvoz šećera, a ta je zabrana ostala na snazi do 1.VII 1975. Razlog za to je bio što je za unutrašnju potrošnju bilo nužno 1,500.000 tona šećera, a od očekivane proizvodnje 1,800.000 tona nije se uspjelo postići više od 1,430.000 tona, tako da se moralo stornirati ugovore za 200.000 tona zaključene po tuženima. Spor koji se odvijao najprije pred arbitražom, a onda pred sudovima prvog, drugog i trećeg stupnja, kretao se oko slijedećih pitanja: da li je ili nije tuženo poduzeće državno poduzeće samostalna pravna osoba, i ako jest nije li do zabrane izvoza došlo radi porasta cijena u dogovoru između njega i nadležnog državnog organa; zatim, ako i nije bilo dogovora da li se prema tom poduzeću ima smatrati intervencija državnog organa kao viša sila, konačno ako i jest to viša sila u smislu klauzule 18 (a), da li uslijed odredaba klauzule 21 propust pribavljanja izvozne dozvole nije tako apsolutne prirode da sprječava uspješno pozivanje tuženog na višu silu.

Arbitraža je izrazila žaljenje što je nadležna državna vlast zabranila izvoz umjesto da je dozvolila tuženom da na svjetskom tržištu pribavi potrebni šećer, kojega je na tom tržištu bio u izobilju, ali je sudila u korist prodavalaca-tuženih, no formulirajući specijalno pitanje za sud upravo o pitanju da li je postojala vladina intervencija u smislu klauzule 18(a) i da li klauzula 21 sprječava uspješno pozivanje na klauzulu 18(a).

Prvostepeni sudac Kerr je sudio u korist prodavalaca, Apelacioni sud (vijeće Lord Denning M.R, LL.JJ. Geoffrey Lane i Cumming-Bruce, većinom glasova, L.J. Geoffrey Lane glasao protiv) je potvrdio prvostepenu presudu, a Kuća lordova je učinila isto većinom glasova (Lord Salmon je glasao protiv). Razlozi većine su u bitnim crtama slijedeći:

Tuženo poduzeće je doista državno poduzeće, ali s vlastitom pravnom osobnošću i svoje komercijalno poslovanje vodi samostalno iako mu ministar može naredjivati što i kako mora raditi. Ono nije dio državnog aparata. Nema dokaza o koliziji između tuženog i državnih organa, a nema niti dokaza da bi vladina mjera bila poduzeta za to da vlada ne bi upala u kakvu obvezu (kako je to bilo razmatrano u Board of Trade v. Temperley Steam Shipping Co. Ltd, 1926. i u Commissioners of Crown Lands v. Page, 1960. i pozivanje na takve mjere odbijeno je zbog toga

što su bile donesene samo u korist vlastitih organa), jer za to nisu doprineseni dokazi. Tvrdnja da su te mjere donesene za to da se izbjegnu gubici na tržištu nisu dokazane ni utvrđene u arbitražnoj odluci. Prema tome vladina intervencija je za tuženu tvrdtku viša sila. Ona nije spriječena u svom pravu da se pozove na klauzulu o višoj sili klauzulom br.21 o izvoznim dozvolama, jer je očito ta klauzula predviđjena samo za takvo neuspješno nastojanje oko izvozne dozvole koje nije vezano uz opću mjeru vlade.

U svom kontravotumu Lord Salmon polazi od toga da u činjeničnim utvrđenjima arbitraže stoji samo to da je Ministarski savjet odlučio da ne kupuje šećer na svjetskom tržištu zbog visoke cijene i gubitka stranih deviza koje bi takvo kupovanje donijelo sa sobom. On žali što nije rečeno da li je takva mjera donesena, jer bi protivni postupak ozbiljno ugrozio nacionalnu valutu (i onda je takva mjera u općem interesu) ili je pak donesena samo zbog konkretnih trgovačkih operacija sa šećerom, a u tom slučaju bi na temelju spomenutih engleskih rješidaba trebalo smatrati da se ne radi o višoj sili. Međutim, kako takvih utvrđenja nema, Lord Salmon ne polazi od klauzule br.18(a), nego od klauzule br.21, pa kaže da izvozne i uvozne dozvole nisu analogne dozvolama za držanje pasa ili televizije, koje se nužno moraju izdati, nego uvijek u sebi sadrže određene elemente aleatornosti. To je upravo razlog, da se u klauzuli br.21 predviđa kako neuspjeh ("failure") u pribavljanju izvozne dozvole nije dovoljan da se ugovorna stranka o kojoj se radi pozove na višu silu. Samo takvo tumačenje ove odredbe pravila Refined Sugar Association ima komercijalni smisao.

(LLR 1978, str.305)

E.P.

Bilješka.- Ova vrhovna rješidba je zanimljiva s više strana. S jedne strane poljska tužena stranka je izričito stajala na stajalištu da je ona doduše državno poduzeće, ali sa samostalnom pravnom osobnošću i da je nikako ne pokriva suvereni imunitet. Engleska je arbitraža i engleski su sudovi taj stav prihvatili. Dalje je interesantno da se dužnost pribavljanja izvozne dozvole iz klauzule br.21, u tekstu spomenutih pravila na koja su se ugovori pozivali, relativizirala, pa će prema tome ako bi se htjelo učiniti apsolutnom morati revidirati tekst ili u konkretnim ugovorima korigirati dodatnom klauzulom. Značajno je da je i u apelaciji i u Kući lordova odluka donesena većinom glasova, a, čini se, da

bi ishod mogao biti drukčiji da je dokazni postupak u arbitraži imao drugi tok i da su se ispunili uvjeti iz rješidaba spomenutih u tekstu po kojima, - ukoliko odluka državnih organa ne bi bila donesena u općem interesu ne bi utjecala na obvezu prodavaoca.

E.P.

ENGLESKI APELACIONI SUD

Presuda od 18.IV 1978.

Vijeće: Lord Denning M.R, Lord Justice Goff, Lord Justice Cumming-Bruce

Brodovi: "Nanfri", "Benfri" i "Lorfri"

Brodarski ugovor na vrijeme - Je li dopušten prijeboj naručiteljeve tražbine iz ugovora s vozarinom koju on mjesečno duguje - Brodovlasnikova uputa zapovjedniku broda da ne izdaje teretnice s napomenom "vozarina unaprijed plaćena", nego s uputom na odredbe brodarskog ugovora o privilegiju za vozarinu na ukrcanim stvarima ("lien clause"), znači u konkretnom slučaju odustanak od ugovora ("repudiation") - Pravilo da nema prijeboja prema zahtjevu na plaćež vozarine vrijedi samo za vozarske ugovore i brodarske ugovore na putovanje (dopuštena žalba na Kuću lordova)

Naručitelji su zaključili brodarski ugovor na vrijeme (za 6 godina) 1974. u pogledu triju brodova, "Nanfri", "Benfri", "Lorfri", s brodarom kojemu su ti brodovi bili povjereni na upravljanje, ali svaki od tih brodova bio je u vlasništvu društva koje nije imalo druge imovine ("single-ship company"). Naručitelji su od dužne vozarine, koja se plaćala mjesečno unaprijed, odbili iznose za koje su smatrali da imaju na to pravo i to s naslova vremena u koje im brodovi nisu bili na raspolaganju, odnosno za vrijeme za koje nisu postizavali ugovorenu brzinu. Naručitelji su svoj postupak temeljili na klauzulama ugovora prema kojima su mogli, kad se radilo o izgubljenom vremenu (br.11A), naknadno urediti unaprijed plaćenu vozarinu ("to be adjusted accordingly"), a kad se radi o nepostignutoj brzini da mogu odnosne iznose potrošene za veću upotrebu goriva odbiti od vozarine ("to be deducted from hire"). Brodovlasnici nisu prihvatili takav postupak jer su stali na stajalište da se ta odbijanja mogu vršiti samo uz njihov sporazum ili pak na temelju odluke nekog suda. Brodovlasnici su oduzeli zapovjedniku ovlast da izdaje teretnice s napomenom "vozarina unaprijed plaćena" ("freight prepaid") i naložili da mora